

1945

1952

1958

ODRODZENIE HARCERSTWA W 1956 ROKU

Zjazd Łódzki (8–10 grudnia 1956) i jego rezultaty

Projekt „Liderzy demokracji”
dofinansowany przez Muzeum
Historii Polski w Warszawie
w ramach programu „Patriotyzm jutra”.

PAŹDZIERNIKOWE PORUSZENIE I JEGO SKUTKI

Po II wojnie światowej komuniści dostrzegali w harcerstwie zagrożenie dla nowego ustroju. Uważali, że jest ono związane z „imperialistyczną ideologią skautową”. Po kilku latach (1945–1949), kiedy spontanicznie i z wielkim entuzjazmem zakładane drużyny mogły w miarę swobodnie działać – władze partyjne zdecydowały o faktycznej likwidacji ZHP (organizacja nigdy nie została formalnie rozwiązana).

W 1951 r. w miejsce Związku Harcerstwa Polskiego pojawiła się nowa nazwa – Organizacja Harcerska Związku Młodzieży Polskiej. OH ZMP odrzuciła nie tylko harcerską ideologię, tradycje i symbole, ale także formy pracy harcerskiej, stopnie i sprawności. OH ZMP działała na wzór radzieckiej organizacji pionierskiej. Miejsce gier terenowych i tradycyjnych harcerskich zajęć zajęły spotkania organizowane na wzór partyjnych zebrań, mające na celu wychowanie w duchu komunistycznej ideologii.

Po śmierci Bolesława Bieruta i strajkach poznańskich I sekretarzem Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej został Władysław Gomułka. Pojawiła się możliwość swobodnych wypowiedzi i krytycznego spojrzenia na otaczającą rzeczywistość społeczną i polityczną. Nawet dla działaczy OH ZMP stało się wtedy jasne, że organizacja ta poniosła wychowawczą klęskę. W sierpniu 1956 r. przekształcono ją w Organizację Har-

cerską Polski Ludowej, w której można było w pewnym stopniu korzystać z dorobku metodycznego harcerstwa. Nie było to jednak skuteczne rozwiązanie problemu.

Po październiku 1956 r. nasiliła się krytyka Organizacji Harcerskiej. Przejawiała się w gorących dyskusjach pedagogów i publicystów na łamach prasy. Krytykowali ją również dawni instruktorzy harcerscy – pamiętający czasy przedwojenne i Szare Szeregi.

Jednymi z pierwszych, którzy podjęli działania zmierzające do reaktywowania ZHP, byli instruktorzy z Krakowa. Osiągnęli porozumienie z Komendą Wojewódzką Organizacji Harcerskiej Polski Ludowej i w dniu 4 grudnia 1956 r. ogłosili reaktywację Chorągwi Krakowskiej.

Do odbudowy ZHP usilnie dążył w tym czasie Aleksander Kamiński. Współpracował przy tym ze Stanisławem Broniewskim, dawnym naczelnikiem Szarych Szeregów. Obaj docierali zarówno do przedstawicieli władzy, jak i instruktorów, którzy zostali zmuszeni do opuszczenia ZHP pod koniec lat czterdziestych.

W atmosferze odwilży politycznej kierownictwo OHPL zwołało ogólnopolską naradę wojewódzkich i powiatowych działaczy, która później została nazwana Zjazdem Łódzkim.

Przegląd

DWUTYGODNIK INSTRUKTORÓW HARCERSKICH

List otwarty

członków Komendy Wojewódzkiej
Organizacji Harcerskiej w Łodzi
do narady członków komend wojewódzkich
i Komendy Głównej w Warszawie

Komenda Wojewódzka z głęboką troską i nę śledzi rozwój organizacji harcerskiej. W obecny sie, gdy wszystkie dziedziny naszego życia pol gospodarczego i społecznego poddane zostały c tyce, kiedy ulegają przewartościowaniu nasze i pojęcia na samą istotę dróg budowy socjalizm organizacji harcerskiej mówi się i p.sze same be ne, pochwalne dytyramby.

Wydawać by się mogło postronnym obserwatoru chu harcerskiego, że wszystkie zasadnicze prob stały omówione w czasie ostrych polemik prasoc postanowieniach czerwcowej konferencji działac cerskich i rozstrzygnięte na III Plenum Zarząd nego ZMP, że pozostały tylko do opracowania s Życie mówi jednak co innego.

Dotychczas w praktyce obserwujemy najróżno szą interpretację pojęć „nowa organizacja harc odnowa w organizacji harcerskiej”. Grozi nam pleczeństwo wykształcania się w terenie pod szydam jednej nazwy i jednego kierownictwa, wielu różnych sprzecznych ze sobą „organizacji”

Związek Harcerstwa Polskiego reaktywowano w Krakowie Rezolucja działaczy ruchu harcerskiego

Zebrani w dniu 4.XII.1956 na naradzie zwołanej z inicjatywy Studenckiego Komitetu Rewolucyjnego harcerze, działacze i sympatycy ruchu harcerskiego po przeprowadzeniu analizy potrzeb młodzieży stwierdzają, że:

1. Związek Harcerstwa Polskiego na terenie kolebki ruchu harcerskiego jaką jest Międpolska, z o s t a ł reaktywowa n y.

3. Prosimy Obywatela Ministra Oświaty o zajęcie pozytywnego stanowiska w tej sprawie, w jak naj szybszym czasie.

4. Wyrażamy poparcie i zaufanie ukonstytuowanej Rewolucyjnej Komendzie Chorągwi Harcerzy i Harcerek ZHP w Krakowie w składzie: Wanda Andrusikiewicz, Wojciech Beliczyński, Stefan Borkowski, Franciszek Dębski, Czesław Dejna, Leon Dmytrowski, Eugeniusz Górcz, Maria Le

KOMUNIKAT Rady Harcerstwa Łódzkiego

W wyniku prowadzonych od dłuższego czasu rozmów między Komendą Łódzką Organizacji Harcerskiej i szeregiem byłych instruktorów łódzkich komend chorągwi, harcerek i harcerzy, ukonstytuowała się w dniu 26 listopada 1956 r. Rada Harcerstwa Łódzkiego, w skład której weszli: harcmistrz Dominik Patora jako przewodniczący, oraz jako członkowie: Anna Dylikowa, Brygida Fiszer, Jolanta Górnicka, Bogdan Janowski, Jerzy Kasprzyk, Henryk Leśniak, Leon Lewandowski, Władysława Matuszewska, Zbigniew Matuszewski, Andrzej Mazur, Józef Niewiadomski i Bogdan Skoczylas,

Już w pierwszym dniu obrad na sali znalazły się dekoracje w postaci wykonanych z papieru harcerskich symboli

TRZY ZJAZDY. JAKIE MA BYĆ HARCERSTWO?

W sobotę, 8 grudnia 1956 r. w Łodzi przy ul. M. Fornalskiej (obecnie ul. Wileńska) w Centralnym Ośrodku Szkolenia Kadry Harcerskiej rozpoczęła się Ogólnopolska Narada Aktywu Organizacji Harcerskiej Polskiej Ludowej.

Aleksander Kamiński uczestniczył w tej naradzie już pierwszego dnia. W swoim wystąpieniu rozważnie podkreślił, że jej uczestnicy nie powinni podejmować wiążących decyzji bez wysłuchania szerszego grona (w tym dawnych instruktorów) i bez porozumienia z czynnikami rządowymi.

Następnego dnia (9 grudnia) w łódzkim mieszkaniu A. Kamińskiego zebrała się grupa zasłużonych, przedwojennych harcmistrzyń i harcmistrzów. Po długiej dyskusji dołączyli do narady OHPL.

W tym czasie do Łodzi przyjechali z Warszawy instruktorzy wywodzący się z Szarych Szeregów. Oni także zdawali sobie sprawę z tego, że na łódzkiej naradzie zostanie określony dalszy los harcerstwa.

Po burzliwych dyskusjach i przyjęciu wielu kompromisów zgromadzeni w Łodzi instruktorzy harcerscy oraz działacze OHPL reaktywowali Związek Harcerstwa Polskiego.

Rankiem 8 grudnia 1956 r. wkroczyłem do sali Centralnego Ośrodka Szkoleniowego Związku Młodzieży Polskiej jako delegat na zjazd. Sala wypełniała się młodymi ludźmi ze znaczkami zetempowskimi w klapach marynarek. Zaproszeni na zjazd instruktorzy przypinali sobie harcerskie krzyże. Ja też. (...) Na salę dotarła wiadomość, że w Łodzi, w mieszkaniu Aleksandra Kamińskiego odbywa się zjazd przedwojennych instruktorów, współtwórców harcerstwa, oraz że w Warszawie odbywa się zjazd założycielski ZHP zwołany przez Stanisława Broniewskiego. Zapanowała konsternacja. Który z tych zjazdów uznać za prawomocny? Sprawę rozstrzygnął minister [oświaty] Bieńkowski, przebywający na Zjeździe Łódzkim jako delegat rządu i władz politycznych.

Aby uniknąć rozbicia ruchu harcerskiego, pomówień i nienawiści, prezydium zjazdu postanowiło zaprosić grupę A. Kamińskiego i grupę warszawską. Najpierw wkroczyła na salę grupa Kamińskiego, witana owacyjnie, na stojąco, okrzykami: Razem! Z nami! Głos zabrał A. Kamiński. Przemawiał w sposób mądry, wyważony. Sprawa dalszego losu organizacji młodzieży przesuwiała się w stronę tradycyjnego harcerstwa. (...) W czasie jednej z przerw w obradach na stole z lewej strony sali pojawiła się duża lilijka z papieru, wykonana przez druha Jerzego Wiczorka, artystę plastyka ze Zgierza. Do tego symbolu odwołał się również Kamiński. **[Bronisław Kubiak, uczestnik Zjazdu Łódzkiego]**

Z trybuny Zjazdu Łódzkiego przemawia młody działacz OH ZMP Jacek Kuroń

Autobusem komunikacji miejskiej nr 173 przyjechali z Warszawy na Zjazd Łódzki dawni instruktorzy Szarych Szeregów

C Z U W A J

19

56

Zjazd Łódzki, grudzień 1956. W prezydium zasiadają: hm. Aleksander Kamiński – trzeci od lewej, hm. Stanisław Broniewski (1917–1999, naczelnik Szarych Szeregów) – czwarty, hm. Antoni Olbromski (1896–1958, przed II wojną światową naczelnik Organizacji Harcerzy) – szósty

POWRACAJĄ HARCERSKIE SYMBOLE

Przyjęty uchwałą Zjazdu Łódzkiego powrót do dawnych symboli harcerskich, munduru, form i metod pracy był efektem kompromisu, który z drugiej strony zakładał jednak, że Związek Harcerstwa Polskiego będzie działał jako organizacja wychowująca w duchu socjalizmu, pod ideowym kierownictwem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.

Powracamy do dawnej nazwy: **ZWIĄZEK HARCERSTWA POLSKIEGO**

Nakład 235.000 egz.

- Ważne uchwały Ogólnopolskiego Zjazdu Działaczy Harcerskich w Łodzi
- Za kilka dni rozpocznie pracę nowowybrana Główna Kwatera Harcerstwa

NA szarych mundurach harcerzek, na zielonych mundurach harcerzy znowu pojawił się dawna, piękna odznaka – harcerski krzyż. Wzaca razem z nim stara harcerska lilijka.

Będziecie je nosili, Druhu i Druhuwie. Krzyż harcerski i lilijka znowu stały się odznakami polskich harcerzek i harcerzy.

O pięknych tradycjach harcerskiego krzyża nieraz jeszcze będziemy wam pisać.

ŁÓDŹ, 18 grudnia. Zaczyna się trzeci dzień Zjazdu. Trzeci dzień farfelowej, burzliwej dyskusji. Na ogromnej sali zebrano się kilka pokoleń harcerzy. Są tutaj siwi weterani harcerstwa, którzy pamiętają, kiedy w roku 1918 tworzyli się pierwsze drużyny. Są bohaterzy z „Szarych Szeregów” — skrytych chwala podczas okupacji harcerskiej organizacji bojowej. Na pierścach wielu delegatów — harcerskie krzyże. W roku 1949, gdy zmieniano nazwę organizacji i odrzucono ścieżkowe i ukochane przez młodzież formy pracy, większość starych instruktorów została odsunięta, lub odesłała z organizacji. A teraz

wracają, by swym doświadczeniem służyć harcerstwu. Obok dawnych instruktorów siedzą ci, których najlepiej znać — druzynowi, komentanci hufców, chorągwi. (Na Zjeździe przywrócono już dawne nazwy i wojenńska organizacja harcerska nazywa się teraz Chorągwią, a powiatowa — Hufcem). W tej chwili wszyscy słuchają!

Z miejsca na miejsce z wiatrem wód, Baltyku fal, tatrzańskich gór. Wszędzie nas pędzi, wszędzie gna, Harcerska dola radość...

Za stołem, na podwyższeniu, nad którym umieszczono ogromną rękę Podkryżem, lilijkami i herbami chorągwi, zasiadło właśnie prezydium. Uczynnymi oklaskami witała salami dotychczasową działalność harcerską, drużną „Zakrzewską i drużną „Kamyska” — Aleksandra Kamińskiego — słynnego wychowawcę zachów, autora pięknych harcerskich powieści.

Zaczynają się obrady. Z mówieniec padają słowa niecierpliwie, gorące. Musimy przywrócić wszystko to, co

Uczestnicy Zjazdu Łódzkiego

HYMN ZWIĄZKU HARCERSTWA POLSKIEGO

Wszystko co nasze Polsce oddamy.
W niej tylko życie, w niej idziemy żyć.
Swity się biele, otworzymy bramy.
Hasła wydane: Wstań, w słońce idź!

WSZYSTKO CO NASZE — POLSCE ODDAMY

Deklaracja Zjazdu ZHP

Ogólnopolski Zjazd Działaczy Harcerskich obradujący w dniach 8 — 10. XII 1956 r.

siłkami, swą czynną postawą społeczną. Ciałowicie, który zawsze postępuje, w zgodzie z zasadami do poświę-

Hm. Józef Grzesiak „Czarny” (1900–1975), przed wojną drużynowy słynnej „Czarnej Trzynastki Wileńskiej” i komendant Wileńskiej Chorągwi Harcerzy został po Zjeździe Łódzkim członkiem Głównej Kwatery Harcerstwa, a wkrótce wybrano go także na funkcję komendanta Chorągwi Gdańskiej

Aleksander Kamiński, Zofia Zakrzewska (1916–1999, przed wojną drużynowa, członkini Komendy Pogotowia Harcerek, aktywna we władzach OHPL, w 1956 r. wybrana na funkcję naczelnika Harcerstwa) i Władysław Szczygieł (1902–1960, przedwojenny harcmistrz, autor popularnych podręczników dla zastępowych i drużynowych, w 1956 roku wybrany do NRH) w trakcie pierwszego posiedzenia Naczelnej Rady Harcerskiej, podczas którego powołano jej prezydium i wybrano A. Kamińskiego na przewodniczącego Rady, 18 grudnia 1956

Aleksander Kamiński (1903–1978), jeden z najwybitniejszych instruktorów w dziejach harcerstwa, twórca metodyki zuchowej, współtwórca Szarych Szeregów, pisarz i pedagog

PODEJMUJĄ SŁUŻBĘ DAWNI INSTRUKTORZY

Do pracy harcerskiej wróciło wielu dawnych instruktorów, także tych z najchlubniejszą przeszłością w przedwojennym ZHP i Szarych Szeregach, m.in. hm. Aleksander Kamiński, hm. Rzeczypospolitej Tadeusz Strumiłło, hm. Oskar Żawrocki, hm. Józef Grzesiak, hm. Władysław Szczygieł i hm. Marian Wierzbiański. Doświadczeni instruktorzy podejmowali pracę w drużynach i hufcach, weszli w skład komend chorągwi oraz władz naczelnych ZHP. Do służby w odrodzonym ZHP przystąpili też działacze Organizacji Harcerskiej ZMP. Wielu z nich wiedziało, na czym polega harcerstwo, bowiem wywodziło się z przedwojennych lub powojennych drużyn, a nawet brało udział w konspiracji harcerskiej, jak hm. Zofia Zakrzewska, wybrana na Zjeździe Łódzkim na funkcję naczelnika Harcerstwa. Spośród doświadczonych instruktorów o lewicowych poglądach do władz ZHP wybrano wówczas również hm. Martę Dobrzyńską, hm. Kazimierę Świętochowską i phm. Irenę Chmieleńską.

Powiało wiosną, kiedy w ponury grudniowy dzień 1956 r. reaktywowano ZHP. Nazajutrz udałem się do siedziby swojej dawnej komendy hufca. Komendant miejski OHPL trwał na posterunku, a jego rozpromieniona twarz mówiła wszystko – był już gotów do dobrej harcerskiej roboty. Rozmowa była krótka i konkretna. W rezultacie udaliśmy się do druha Zaczyńskiego, aby ponownie objął hufiec. Nowy-stary hufcowy od razu wyznaczył odprawę komendy hufca i drużynowych. Dawna komenda hufca pojawiła się niemal w komplecie, ale drużynowi – w ciągu minionych siedmiu lat – pozakładali własne rodziny, porozjeżdżali się. Na odprawę przyszło jednak sporo przybocznych i innych funkcyjnych, z których można było skompletować kadrę. **[Bronisław Kubiak, uczestnik Zjazdu Łódzkiego, reprezentant Zgierza]**

Naczelnik Harcerstwa, hm. Zofia Zakrzewska wśród harcerek z Hufca Radomsko, 1957

ZWIĄZEK HARCERSTWA POLSKIEGO • KOMENDA HUFCA w BRZEZINACH

Zaproszenie na spotkanie w sprawie odradzającego się harcerstwa

Obóz harcerski, 1957

Hm. Władysława Matuszewska (1908–1999), przedwojenna instruktorka, w latach okupacji komendantka Pogotowia Harcerek Chorągwi Łódzkiej, więźniarka Ravensbrück, pełniła funkcję komendantki Chorągwi Łódzkiej w latach 1957–1961

PRACA W DRUŻYNACH

Od początku 1957 r. w całej Polsce powstawały tysiące drużyn, które działały w tradycyjny sposób, organizując biwaki, ogniska i obozy. Harcerki i harcerze zdobywali stopnie i sprawności, pełnili służbę oraz przeżywali wspaniałe przygody. Młodzi instruktorzy szkolili się na kursach, których kadra pamiętała jeszcze harcerstwo przedwojenne lub z lat 1945–1949.

Wkrótce jednak władze partyjne zaczęły wywierać coraz większy wpływ na funkcjonowanie ZHP. W takiej sytuacji z funkcji przewodniczącego Naczelnej Rady Harcerskiej w kwietniu 1958 r. odszedł Aleksander Kamiński. Pod polityczną presją z pracy we władzach naczelnych, chorągwiowych i hufcowych zrezygnowali lub zostali zwolnieni inni dawni instruktorzy. Wyraźne zmiany nastąpiły po III Zjeździe ZHP w 1964 r., na którym kierownicze funkcje w organizacji objęli młodzi działacze polityczni, związani z Polską Zjednoczoną Partią Robotniczą. Wtedy również wprowadzono nową rotę przyrzeczenia harcerskiego, z tekstem o wierności sprawie socjalizmu.

W latach sześćdziesiątych do pracy harcerskiego kierownictwa coraz intensywniej przenikały dyrektywy partyjne. W ZHP wiele działań zadań podejmowano na pokaz, bez głębszej myśli wychowawczej. Nie był to program, który chętnie realizowali harcerze. Dlatego też z reguły tylko dla świętego spokoju drużyny i szczypty uczestniczyły w organizowanych przez władze wiecach i pochodach. Harcerstwo jednak przetrwało – pod fasadą oficjalnych wystąpień przez całe lata kryło się prawdziwe życie wielu harcerskich środowisk.